

Jak přistupovat k dějinách východoslovanských jazyků?

Dějiny východoslovanských jazyků 1

Mgr. Vladislav Knoll, Ph.D.

Verze 4 (19.02.2024)

Obsah

1. Proč studovat dějiny jazyka
2. Historická sociolingvistika
3. Různé interpretace vývoje východoslovanských jazyků
4. Periodizace vývoje východoslovanských jazyků

Буквы, отличныя отъ гражданскихъ.

Ѡ—У	ѡ—О	Ѣ—З	Ѥ—КС	Ѧ—И
Ѣ—У	Ѥ—Я	Ѧ—ОТЬ	Ѩ—ПС	Ѭ—В

ОѸчитель. ОѸченіе. ОѸтро. ЗаѸтрена. РѸзѸмъ.
ОѸтецъ. ОѸбразъ. Беззаконіе. Господь СавѸлахъ.
ПѸвлєніе. ПѸзва. ОѸзвѣтъ. ПѸзыкъ. ПѸсли. ПѸма. СѸма.
СлѸ. СлѸй. СлѸдѣй. СлѸй. СѸѢзда. СѸѢрь.
Ѧкрывѣти. Ѧпѣкѣти. Ѧ востѸка. Ѧ заѸда.
ѢенофѸнтъ. Ѣєніа. ЯѢѸмъ. ЯѢѸндръ.
ѨмѸтьрь. ѨмѸмъ. ѨмѸопѢвецъ.
ѦнѸнгеліе. ѦнѸнгелістъ. СѸмонъ. ЯѸро. ЯѸроносца.

Proč studovat dějiny jazyka

Rozdíly ve slovní zásobě

- ‚účet‘: rus. *счёт*, br. *рахунак*, ukr. rsn. *рахунок*
- ‚jeskyně‘: rus. rsn. *пещера*, br. *печора*, ukr. *печера*
- ‚souhlas‘: rus. *согласие*, br. ukr. rsn. *згода*
- ‚tužka‘: rus. *карандаш*, br. *аловак*, *алоўка*, *карандаш*, ukr. *олівець*, rsn. *тушка*
- ‚punčocha‘: rus. *чулок*, br. ukr. *панчоха*, rsn. *пунчоха*
- ‚zajímavý‘: rus. *интересный*, br. *цікавы*, ukr. *цікавий*, *інтересний*, rsn. *інтересный*, *інтересуючий*

Různé vrstvy ruské slovní zásoby

- *помощь* ‚pomoc‘ × *помочь* ‚pomoci‘
- *глава* ‚kapitola‘ × *голова* ‚hlava‘
- *страна* ‚země‘ × *сторона* ‚strana‘
- *лежащий* × *лежачий* ‚ležící‘
- *собор* ‚katedrála; koncil‘ × *сбор* ‚shromáždění, shromažďování‘
- *пастырь* ‚duchovní pastýř‘ × *пастух* ‚pastýř‘
- *старец* ‚starý mnich, poustevník; duchovní otec‘ × *старик* ‚stařec‘
- *ланины* × *щеки* ‚líce‘
- *чадо* × *дитя* ‚dítě‘
- *отрок* × *подросток* ‚mladík, jinoch‘
- *чертог* × *дворец* ‚palác‘
- *столб* ‚pilíř, sloup‘ × *столн* ‚sloup‘

Různé vrstvy slovní zásoby v ukr. a běl.

Ukrajina

- *хлопець/хлопчик* ‚chlapec‘ × *холоп* ‚nevolník‘
- *брама* ‚brána‘ × *борона* ‚brány při orbě‘
- *враг* × *ворог* ‚nepřítel‘
- *барва* ‚barva‘ × *фарба* ‚barva na malování‘ × *колір* ‚barva, odstín‘,
- *дякую* × *спасибі* ‚děkuji‘,
- *будинок* ‚budova‘ × *дім* ‚dům‘,
- *праця* × *робота* ‚práce‘,
- *дзбан* × *джбан* ‚džbán‘,

Běloruština

- *слуп* ‚sloup, pilíř‘ × *стоўп* ‚sloup‘
- *князь* ‚kníže‘ × *ксяндз* ‚katolický kněz‘
- *барва* ‚purpur‘ × *фарба* ‚barva na malování‘ × *колер* ‚barva‘,
- *праца* × *работа* ‚práce‘,
- *кахаць* × *любіць* ‚milovat‘

Dějiny jazyka

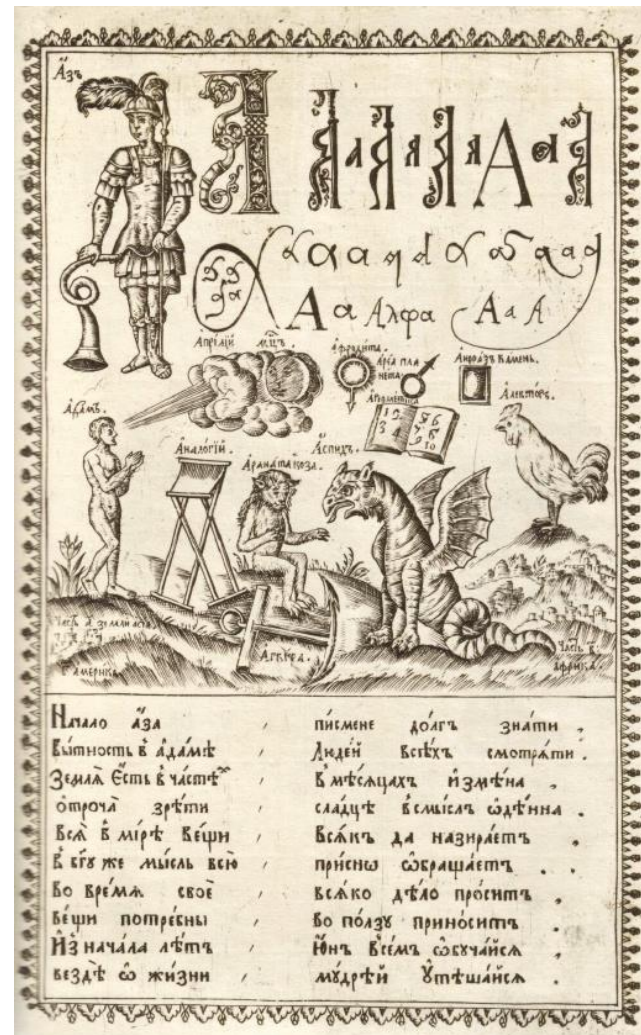
- **Interní** (vnitřní): zkoumá vývoj a změny fonologie, morfologie, syntaxe, lexika a sémantiky
  - **historická / diachronní jazykověda**
    - Historická mluvnice: historická fonologie....
    - Etymologie
- **Externí** (vnější): zkoumá sociální a geopolitické dějiny jazykového společenství a historii používání jazyka
  - **historická sociolingvistika**: zkoumá vztah jazyka a společnosti v minulosti a speciálně vztah mezi různými podobami jazyka nebo různými jazyky (variální lingvistika)
    - **kontaktní jazykověda**: zkoumá okolnosti a výsledky spoluexistence více jazyků (tj. jazykový kontakt)

А . азъ ѣсмь всемѹ мнѣ оубо
рѹ свѣтъ .
Б . бгъ ѣсмь прѣже всеѹ оубо
вѣкъ .
В . внѣжѹ всею члвчѹ оубо
члвчѹ .
Г . глѣже вѣмъ емоу п
члвчѹ .
Д . добро ѣсть члвчѹ п
вѣма мо .
Е . ѣсть грѣвъ мнѣ на п
грѣшникѹ .
Ж . жнѣмь ѣсмь всемѹ п

Současné (uznané) jazyky užívané východními Slovany

- Ruština:
  - Současná norma se vytvářela od 30. let 18. st.
  - Současný pravopis 1918
- Ukrajinština
  - Současná norma se vytvářela od konce 18. st.
  - Současný pravopis 1921/1933 (1990/2019)
- Běloruština
  - Současná norma se utvářela od přelomu 19/20. st.
  - Současný oficiální pravopis 1933, opoziční 1918
- (Východoslovanská) rusínština
  - Současná norma se vytváří od 90. let 20. st.,
  - Kodifikace 1995 na Slovensku, 2000 v Polsku, jinde zatím norma nestabilní
- Církevní slovanština
  - Současná norma se utvářela od začátku 17. st.
  - Kodifikace de facto 1751

Україно моя, рідний краю

The image shows a colorful map of Ukraine divided into its administrative regions, each labeled with its name in Ukrainian. The map is surrounded by cultural symbols: the Ukrainian coat of arms (Tryzub) in the top left, the Ukrainian national flag in the top right, a girl in traditional folk dress on the bottom left, and a boy in traditional folk dress on the bottom right. Below the map are two speech bubble icons.

Батьківщина
Моя рідна Батьківщина
Має назву Україна.

Historická sociolingvistika

Jazykové podoby

- Jazykové kontinuum
  - jazyk vs. dialekt
- Lekt
- Varieta

Jazykové podoby

- **Jazykové kontinuum:** množina jazykových variet, jimiž se hovoří na souvislém geografickém (ale i sociálním) prostoru. Sousední variety se od sebe liší jen nepatrně, takže do sebe jakoby souvisle přecházejí.
  - Celky, které od sebe oddělíme na základě definovaných izoglos umístitelných v geografickém prostoru, můžeme nazvat dialekty, nářečím.
  - Jazyky jsou zpravidla definovány extralingvistickými (kulturně-politickými) kritérii.
  - Izoglosy i kritéria definice jazyka se mění v čase
- **Idiom:** název používaný v případě, kdy nechceme rozhodnout, zda se jedná o jazyk nebo dialekt.
- **Lekt:** obecný název pro jakoukoli podobu jazyka (spisovný jazyk, nářečí, žargon apod.) nezávisle na jeho vztahu k jiným podobám.
- **Varieta:** útvar jazyka (jazykový subsystém) v rámci určitého jazykového systému (souhrn všech jazykových podob užívaných v rámci jazykového společenství) (Felder 2016: 9).

Jazykové společenství a jazykový systém

- Kulturně-politicky definovatelná skupina lidí, která sdílí stejný jazykový systém (souhrn funkčně koexistujících variet)
- Přesnější než termín *národ*, protože jím lze popsat i reálie předmoderní doby (tj. před r. 1800)
- Typy jazykového systému
  - Jeden polyfunkční jazyk (v současné době: spisovný jazyk)
  - Koexistence funkčně rozdělených variet, z nichž jedna je prestižnější a především psaná a druhá méně prestižní a většinou mluvená => **diglosie**
  - Fungování více idiomů v rámci jaz. spol., jejichž funkce se překrývají => **bilingvismus**
  - Fungování více písemných variet (písemných tradic) v rámci jazykového společenství, jejichž funkce jsou odděleny (převládající evropský model před r. 1800)
  - V reálu **vertikální kontinuum** (jednotlivé variety od sebe nelze pevně oddělit, ale přechází jedna v druhou podle vzdělání, kontextu atd., také spektroglosie, diaglosie, dilálie)

Typy jazyků v rámci jazykového společenství

- Spisovný jazyk
- Kulturní jazyk
- Vernakulární jazyk
- Zděděný jazyk
- Mezinárodní jazyk

Typy jazyků v rámci jazykového společenství

- **Spisovný jazyk:** polyfunkční lekt mající spisovnou normu
- **Kulturní jazyk:** lekt zastávající prestižní funkce v rámci jazykového společenství
  - **Klasický jazyk:** teoreticky standardizovaná historická varieta, vzdálená mluvenému jazyku, plní určité, zpravidla prestižní funkce v rámci jazykového společenství
- **Vernakulární jazyk:** místní lekt v kontrastu s kulturním jazykem (může či nemusí mít psanou podobu).
- **Zděděný jazyk:** jazyk pěstovaný (často jako 2. jazyk) menšinou v rámci jazykového společenství nemající v daném jazykovém společenství žádné praktické funkce.
- **Mezinárodní jazyk**
  - Nástroj k dorozumění mezi různými jazykovými společenstvími (*lingua franca*)
    - **Pidgin:** hybridní varieta určená k ústnímu dorozumívání (není mateřským jazykem)
  - Jazyk, jehož některé funkce (např. náboženství, obchod, věda, kultura) jsou sdíleny napříč různými jazykovými společenstvími.
  - V postsovětském prostoru jazykově-politický pojem *язык межнационального общения*

Spisovný jazyk a jeho styly

- Spisovný jazyk
- (Jazykový) styl
- Funkční styl/rejstřík

— 35 —

Жить—Богу служить.
Жарь траву сжѣгь. Будеть жатва
жалкая. Не будеть ржи и жита.
Хотя-бы пошѣлъ дождь.
Книжка—мой любимый дружокъ.

Ж у н ъ.

Жукъ леталъ по саду: онъ ве-
село жужжалъ. Жена оборвалъ жу-
ку крылья и бросилъ. Жукъ ле-
жалъ на спинѣ и жалобно жуж-
жалъ. Жизнь стала ему не мила.

Загадки:

1) Не князевской
породы, а ходить
съ короной, не въ-
докъ, а со шпорой,
не сторожъ, а рано
будить.

2) Крыльями ма-
шеть, а улетѣть не
можетъ.

Отгадки:

ж о • • д и

• у ж •

н р • ж • а

н • ж и

5*

Spisovný jazyk a jeho styly

- **Spisovný jazyk:** varieta mající (spisovnou) normu, která byla kodifikována (formálně písemně uzákoněna), je dále regulována a vyznačuje se polyfunkčností, závazností, autonomií a stabilitou.
- **(Jazykový) styl:** záměrný výběr a uspořádání jazykových prostředků v textu
- **Funkční styl/rejstřík (registr):** styl vymezený na základě funkce textu; varieta, jejíž podoba a užití je podmíněna komunikační situací

Psaný jazyk

- Výběr

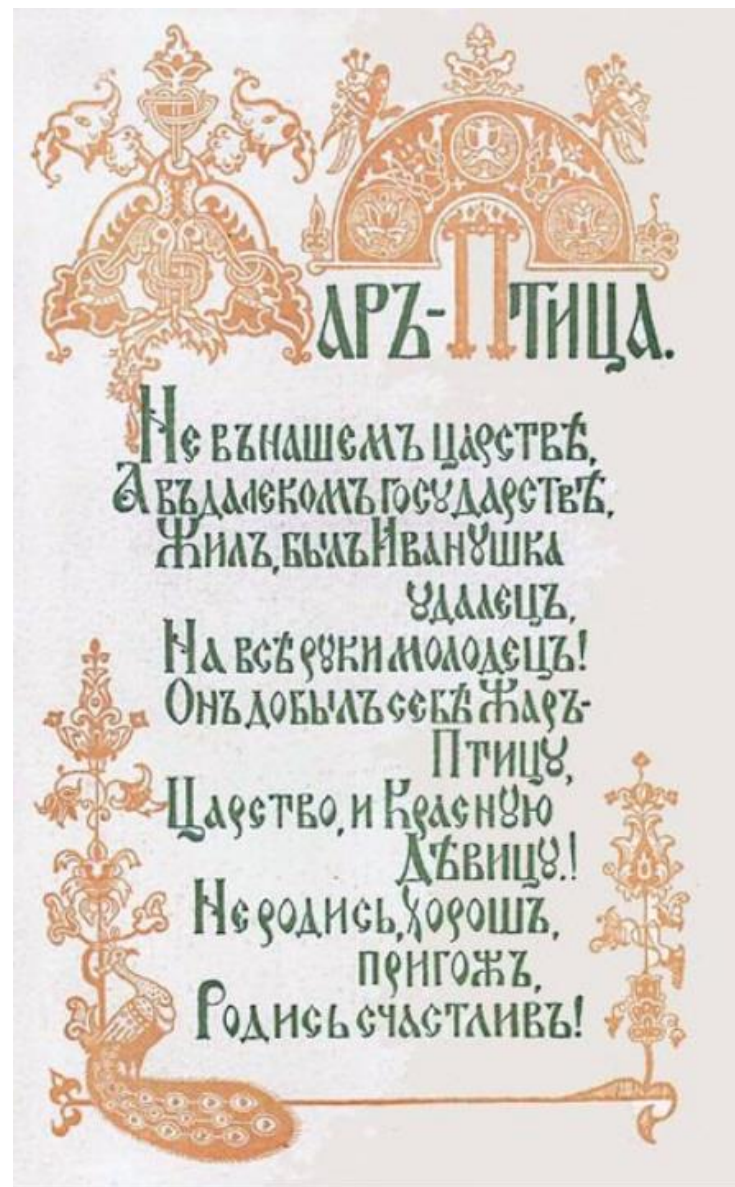
- Norma

Psaný jazyk

- Výběr
  - Výběr **již existujícího** písemného jazyka
    - Přijetí cizího písemného jazyka (s existující normou a majícího určitou prestiž)
    - Rozšíření funkcí již stávajícího písemného jazyka/variety
  - Vytvoření **nového** písemného jazyka
    - Přizpůsobení *cizího* nebo stávajícího písemného jazyka (částečné přenesení normy a prestiže)
    - Vytvoření zcela nového jazyka na základě jedné z místních variet
- **Norma:** pravidelně užívaný soubor jazykových prostředků, od úzu se liší aspektem závaznosti
  - **Tradiční:** orientace na vzorové texty či autory
  - **Preskriptivní:** existence pravidel, která ale nejsou striktně vymáhána
  - **Spisovná:** kodifikovaná a regulovaná
- Psaný jazyk má zpravidla jinou dynamiku vývoje než mluvený

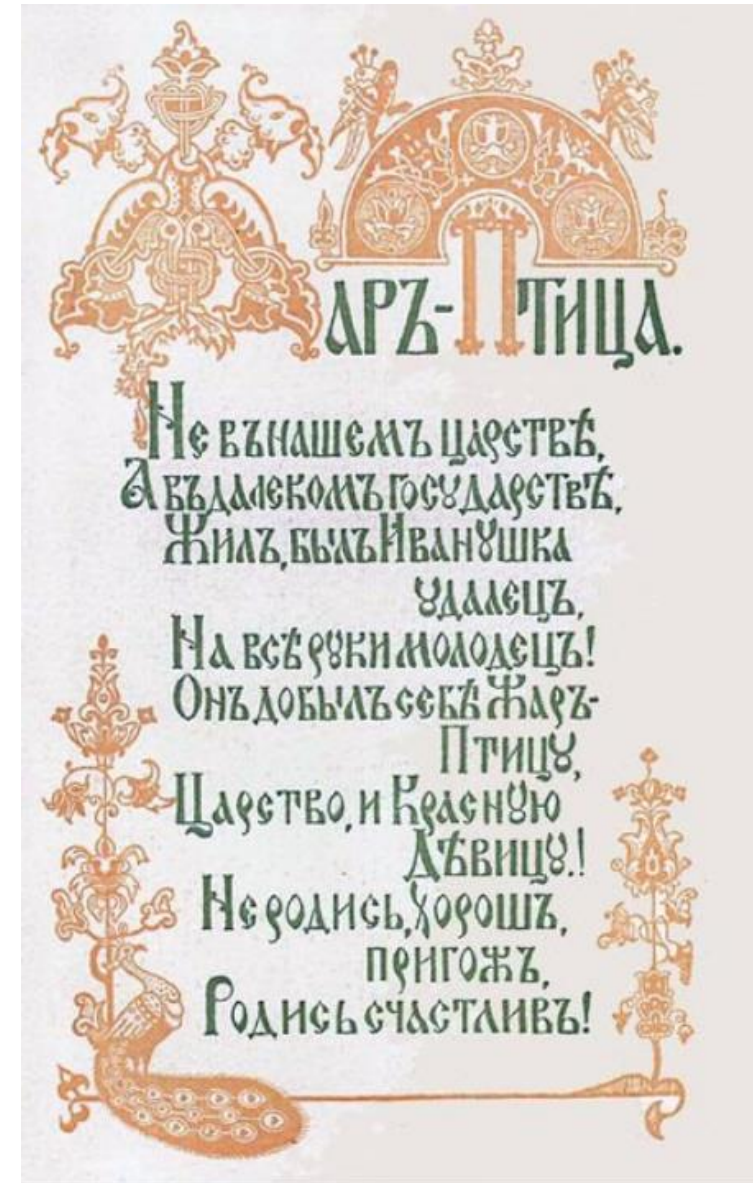
Jazykový kontakt

- Jazykový kontakt
- Adstrát
- Substrát
- Superstrát

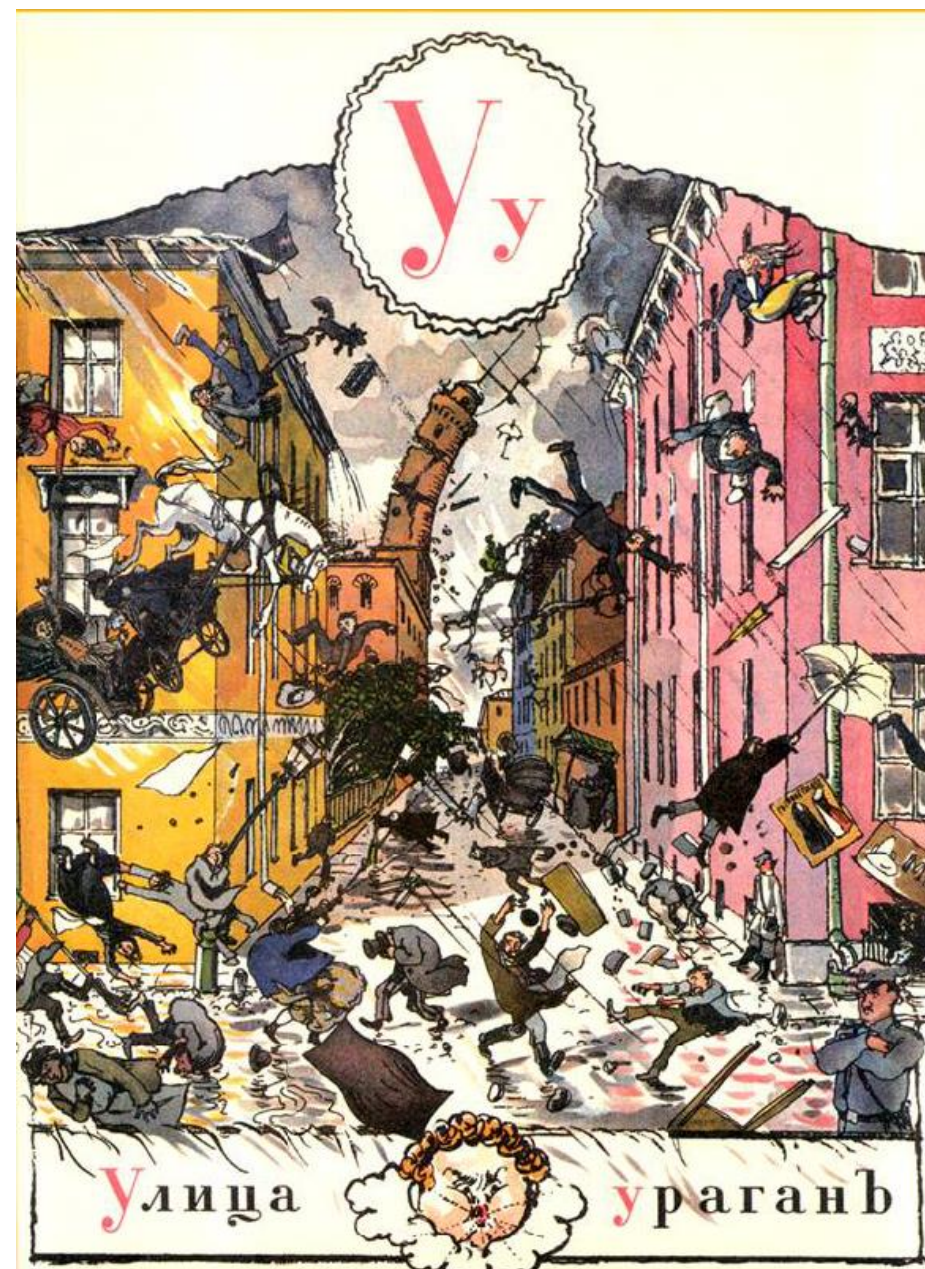
Jazykový kontakt

- **Jazykový kontakt:** koexistence více idiomů
- **Adstrát:** výsledek vícesměrného jazykového kontaktu bez sociální hierarchizace zúčastněných jazyků (např. → jazykový svaz)
- **Substrát:** výsledek jazykového kontaktu, při němž sociálně podřízený mateřský jazyk působí na dominantní druhý jazyk
- **Superstrát:** výsledek jazykového kontaktu, při němž imigrovaný dominantní jazyk působí na jazyk původního obyvatelstva

Výpůjčky

- Typy interference:
  - Replika materiálu → přímé výpůjčky
  - Replika vzorů → kalky
- Hierarchie výpůjek:
  - Lexikální:
    - funkční slova
    - plnovýznamová slova
    - gramatická slova
  - Fonologické výpůjčky
  - Morfosyntaktické výpůjčky

Родина.
Моя и твоя Родина—СССР.
Прекрасна родная страна! Поля,
леса, моря и реки!
В поле гудят тракторы.
Дымят заводы.
Прносятся поезда и автомобили.
Плывут корабли.
Высоко-высоко в небе летят быст-
рокрылые «Илы», «ТУ», «ЯКи», «АНЫ».

Různé interpretace vývoje východoslovanských jazyků

Obecné vývojové fáze písemných evropských jazyků

1. Kulturní písemný jazyk (není mateřský) – mediální diglosie
2. Glosy (překlady) a/nebo vernakulární ovlivnění (výpůjčky, morfosyntaktický vliv) kulturního jazyka
3. Koexistence variabilních písemných variet vedle kulturního jazyka
4. Vytvoření a stabilizace koiné vycházející z vernakulárního jazyka a jeho koexistence s kulturním jazykem, jehož funkce jsou postupně omezovány
5. Koiné se mění v polyfunkční spisovný jazyk, který se postupně stává i jazykem mateřským, kulturní jazyk je marginalizován nebo zcela zmizí.

Nejvíce diskutované momenty vývoje vsl. jaz.

1. Charakter písemného jazyka předmoderního období (do 18.stol.)
2. Vznik jednotlivých slovanských jazyků
3. Názvy písemných lektů předmoderní doby
4. Vznik moderních vsl. spisovných jazyků a jejich kontinuita s předchozím vývojem

Charakter písemného jazyka do zač. 18. stol.

- **Michail V. Lomonosov 1764**
  - Bible přeložena na *starý moravský jazyk*
  - Vedle něj ruský dialekt, který se projevuje v právnických a historických knihách
- **Izmail' I. Sreznevskij (vyd. 1959:67-68):**
  - vzájemné ovlivňování csl. a živého rus. jaz. vytvořilo 2 jazyky: csl. s malou ruskou příměsí a směs csl. s živým
- **Aleksej I. Sobolevskij (rkp. 1889, vyd. 1980: 22):**
  - Stará Rus měla dva druhy literárních jazyků
  - Literární jazyky na bázi církevní slovanštiny středoruské redakce
  - Řadu literárních jazyků na bázi živého jazyka.
  - Současná ruština = rusifikace církevní slovanštiny
- **Aleksej A. Šachmatov (např. 1916):**
  - Kyjevské elity převzaly starobulharský jazyk
  - Tento jazyk se postupně rusifikoval

Charakter písemného jazyka do zač. 18. stol.

- **Sergej P. Obnorskij** (od 1946):
  - Literární jazyk na Rusi má ruský základ
  - Tento základ byl postupně slavizován
- **Aleksandr I. Jefimov** (1955) :
  - Východoslovanský literární jazyk s příměsí staroslověnštiny dal vzniknout jednomu literárnímu jazyku.
  - Tento jediný literární jazyk měl několik stylů, v některých byly aktivnější rysy staroslověnské, v jiných ruské.
- **Viktor V. Vinogradov** (od 50. let vyd. 1978):
  - Staroruský literární jazyk vznikl na staroslověnském základě.
  - Vedle sebe tak existoval slovansko-ruský jazyk a lidově-literární jazyk.
  - Mezi nimi stojí jazyk úřední a listinný.
- **Grigorij O. Vinokur** (1959: 30):
  - Ruský písemný jazyk je amalgámem knižní staroslověnštiny a východoslovanského živého jazyka
  - V písemnictví se projevuje třemi styly (разряд, раздел): církevně-knižní, úřední a světsko-literární.

Charakter písemného jazyka do zač. 18. stol.

- **Boris A. Uspenskij** (např. 2002):
  - Existovala diglosie
  - Ta se projevovala koexistencí psané církevní slovanštiny (knižní/sakrální jazyk) a ruštiny (nekněžní/světský jazyk)
- **Marina L. Remnjova** (2003):
  - Používaly se různé normy
  - přísná a snížená kněžně-slovanská norma, východoslovanská úřední norma, překladová úřední norma
- **Aleksandr M. Kamčatnov** (2015: 52):
  - v Kyjevské Rusi byl jediný literární jazyk – staroruský literární jazyk
  - Ten vznikl smíšením staroslověnských a východoslovanských živelů.
  - Tento literární jazyk se projevoval velkým množstvím variant podle žánru, tématu, způsobu, místa, schopností a vzdělání autora (viz také schodiště žánrů Nikity I. Tolstého 1989)
  - Měl tři hlavní styly: sakrální, administrativní, slovansko-ruský.
- **Viktor M. Živov** (2017):
  - Písemný jazyk východních Slovanů fungoval v různých rejstřících
  - Ty lze rozdělit na kněžní (reprodukováné či originální) a nekněžní, normalizované a nenormalizované apod.
  - Rozdíl mezi nimi spočívá v metodě tvoření jednotlivých typů textů
- **Vadim B. Kryš'ko** (2020)
  - Památky lze od 11. stol. jazykově rozdělit na dvě skupiny:
  - Vlastní staroruské: listiny, *Ruskaja Pravda*, řada zápisů v knihách, nápisy; v rámci nich kontrast úřední koiné (snad na základě kyjev. nář.) a texty s výraznými nářečními rysy
  - Rusko-církevněslovanské (tj. v csl. ruského typu), kněžně-literární jazyk Rusi, jazyk zejména rukopisných knih (některé listiny, nápisy, zápisy): náboženské a historické spisy, východoslovanské rysy se v různých památkách projevují různě, nejméně v náboženských textech, nejvíce ve světských textech.

Vznik jednotlivých slovanských jazyků

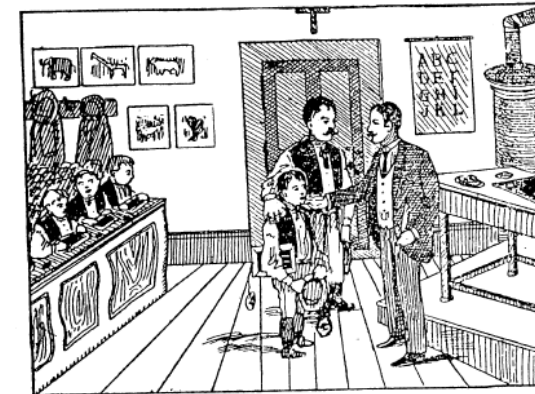
- Společný východoslovanský jazyk rozdělený na dialekty se rozdělil ve 13./14. stol. v souvislosti s politickým rozdrobením
  - RUS (древнерусский я., древне/общевосточнославянский я.: Nikita A. Meščerskij 1981, Valerij V. Ivanov 1983, Georgij A. Chaburgajev 2005.
  - BY (старажытнааруская м., стараруская м.): Leu M. Šakun 1963, Alena V. Levancevič 2014 (2020).
  - UA (давньоруська м., Old Rus' language): Mychajlo A. Žovtobryuch 1980.
  - Ale Vasilij Nimčuk (1997) počítá s raným (**11. stol.**) oddělením praukrajínštiny z pravsl. jaz. (7.-10. stol., ne zcela jednotného, tj. s protoukr. dialekty)
- Východoslovanské jazyky se z praslovanštiny oddělily nezávisle nebo postupně
  - **Aleksej A. Šachmatov** (1916): obecněruská skupina jazyků zahrnovala severní a jižní jazyky, v kontaktu s polštinou vznikla běloruština
  - **Ilarion Ohijenko** (20.-30. léta, vyd. 2004): nebyla jednotná stará ruština, v Kyjevě existoval ukrajinský literární jazyk, na finském substrátu vznikla ruština.
  - **Jurij V. Ševel'ov** 2002 počítá z oddělením praukrajínštiny přímo z praslovanštiny v 7. stol.

Jaký je původní vlastní název
ruštiny, ukrajinštiny, běloruštiny,
rusínštiny?

РОУСЬСКЫИ АЗЫКЪ

- Konstantinos Porfyrogenetés v 10. stol. pro názvy dněperských prahů rozlišuje *Rosisti* (stará severština) vs. *Sklavenisti* (slovanština)
- Do 12. století nejsou doloženy jiné názvy slovanských jazyků než *slovanština*
- *Роусьскыи Азыкь*
  - Od etnonyma Роусь ‚obyvatelstvo Kyjevské země nezávisle na etnickém původu‘ > ‚východoslovanské obyvatelstvo‘ > jakýkoli stát obývaný tímto obyvatelstvem
  - ‚**vlastní východoslovanský jazyk**‘ (13. stol. – zač. 20. st.), v raném novověku v kontrastu s polštinou jazyk psaný cyrilicí, součástí identity východní obřad
  - (do) 16. stol. ‚**vlastní varieta církevní slovanštiny**‘ v kontrastu s jinými
  - V raném novověku synonymum *россійскій*
  - tj. rus. *русский* ‚ruský‘, *руські/руський* ‚ukrajinský, běloruský‘ pokud se mluvilo o vlastním jazyce (do 20.st.)
  - Dodnes *русинський язык* od názvu роусинь (12. st.) ‚Východoslovan‘
  - Dodnes *руски язык* = jazyk řeckokatolického etnika ve Vojvodině (Srbsko)

IV. ЧТЕНІЯ.

1. Наша школа.

Наша школа помѣщается въ большомъ будинку. Въ нашей школѣ есть подлога или пади-ментъ, потолокъ (подъ) и четыре стѣны. Стѣны выбѣлены. Въ стѣнахъ продѣланы двери и окна или вызоры. Черезъ окна проходитъ свѣтло, а черезъ двери входятъ и выходятъ люди.

На передней стѣнѣ нашей школы виситъ образъ Распятія Господа Бога нашего Исуса Христа и портретъ Его Величества Царя. Въ одномъ углу стоитъ кальга (печка), въ другомъ же табла (классна доска). На серединѣ школы стоятъ скамейки или лавочки (ловгощи) для учениковъ. Предъ скамейками стоитъ столъ и сталець для пана учителя.

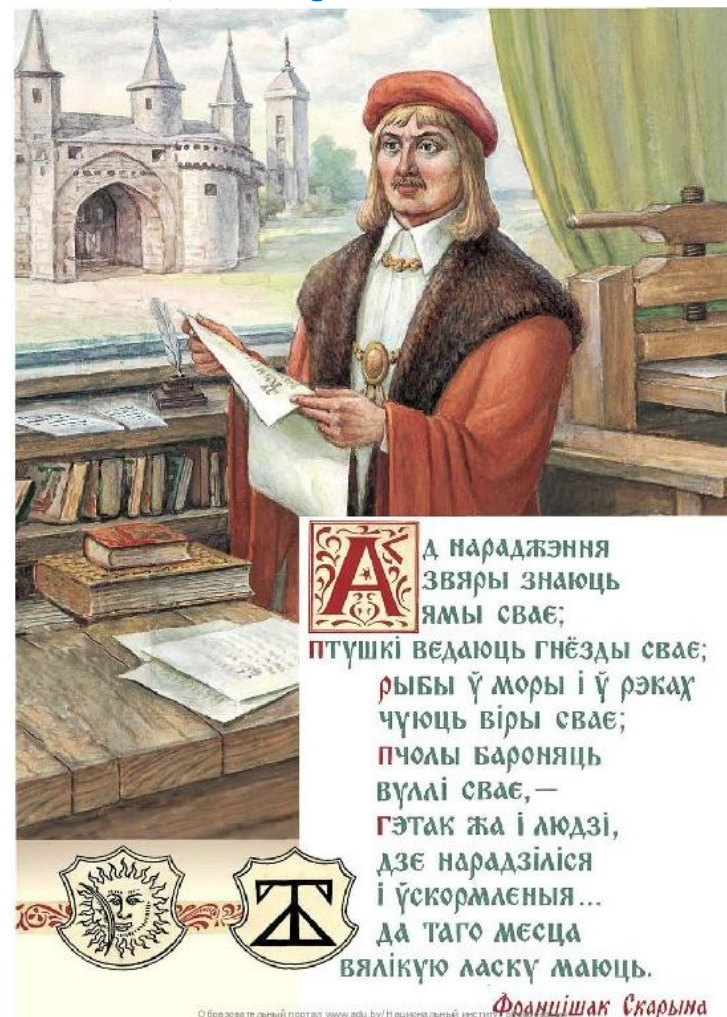
Каждый ученикъ приносить въ школу: книгу, папѣръ, перо, тинту и перузу. Изъ книгъ

Staré názvy východoslovanských jazyků

- Název podle země při nutnosti odlišení
  - *Литовський* (zm. 16.-18.st.) ‚běloruský‘
  - *Московский* (zm. 16.-18. st., pod. v 19. stol. v Haliči) ‚ruský‘
- Při nutnosti odlišení (původně exonyma)
  - *Белорусский/ белорусийский* (zač. 17.st.)
  - *Великороссийский* (zm. 1674)
  - *Малороссийский/ малорусский* (jako jazyk zm. 1718): ve 13.st. označení Haličsko-volyňské země
  - *Угоруський* (zm. 19.st. do 1944)
  - *Украинский* (zm. 1626) v 19. st. pro okolí Charkova
- Hierarchické označení (raný novověk)
  - Славенский я. = *lingua sacra*
  - Простый я./ проста мова (v celém vsl. areálu ale s různým významem) = *lingua vulgaris*

Vznik moderních spisovných jazyků

- **Názory na vznik současné ruštiny**
  - Postupná rusifikace církevní slovanštiny
  - Pokračování neknižní písemné tradice
  - Nový útvar vzniklý smíšením různých funkčních stylů a postupnou stabilizací vztahu mezi církevněslovanskými, východoslovanskými a západoevropskými prvky.
- **Vznik současné ukrajinštiny a běloruštiny**
  - Současný jazyk: nevychází z původního písemného jazyka, ale je založený na literárně použitém dialektu
  - Názory na zánik původního písemného jazyka:
    - Zákaz
    - Přechod inteligence na jiný písemný jazyk
    - Vyčerpání funkce

51. Отчизна.

Отчизна или отечество ест
родна земля наша, где жил
отцы и дѣды наши, где роди
лися и живеме и мы сами.

Наша отчизна — Угор
щина. Мы родилися въ Угор
щинѣ, она наша родна земля, наша родина.

Periodizace vývoje vsl. jazyků

Periodizace ruštiny

	Šachmatov	Vinogradov	Meščerskij 1981	Trunte 1998	Uspenskij 2002	Živov 2017
11.-14.st.	древнейший	рус. лит. яз. донациональной эпохи	лит. яз. древнерусской народности	Altrussisch	период диглоссии	формирование основных регистров письменного яз.
14.-16.st.	переходный		лит. яз. русской народности	Mittelrussisch		перестройка отношений между регистрами
17. st.	новый	формирование русского национального языка	лит. яз. формирования русской нации	Frühneurussisch	переходный период цсл-рус. двуязычия	перераспределени е функций отдельных регистров
18.-zač.19.st.			литературный язык эпохи образования русской нации	Neurussisch		возникновение и разработка русс. лит. яз. нового типа
od 19.st.			лит. яз. русс. нации			литературный язык русской нации

Periodizace ukrajinštiny

	Žovtobrjuch 1958	Karpenko 1996	Nimčuk 1997	Ševeľov 2002	Rusanivskyj 2001	Moser 2023
7-10.st.	давньосхідно слов'янська м.	Давньоруська м.	прасхіднослов'янська м.	протоукр. м.		Protoukrainisch, Gemeinslawisch (600- 989)
10.-13.st.	давньоруська м.	давньоукр. м.	давньоруськоукр. р. м.	давньоукр. м.	давньокиївськ. м.	Altukrainisch, Altostslawisch, Alturusich, Altruthenisch (988- 1340)
13/14.- 17/18.st.	давня укр. літ. м.	Староукр. м.	середньоукр. м.	середньоукр. м.	м. післямонгольської доби і староукр. м.	Mittelukrainisch, Mittelruthenisch (1340- 1798)
Od 18.st.	нова укр. літ. м.	Нова укр. М.	новоукраїнська м.	новоукр. м.	нова укр. літ. мова	Neuukrainisch (1798-)

Periodizace běloruštiny

	Šakun 1963 (1984)	Levancevič 2015 (2020)
10/11-13/14.st.	старажытнаруская літ. мова	агульнаўсходнеславянская літаратурная мова
14.-18.st.	старабеларуская літ. м.	
19.st.-	новая беларус. літ. м.	

Periodizace vývoje písemného jazyka v Karpatech

	Magocsi 1984 a později
kon.17.-zač. 18.st.	pokusy o psaném užití místních dialektů
18.st.-1848	církevní slovanština
1948-1918	místní varianta ruštiny vedle psaného dialektu
1919-1945	koexistence ruštiny, ukrajinštiny i rusínštiny
1945-90. léta	ukrajinština
od 90. let	formování místních rusínských norem vedle ukrajinštiny

Pojmy používané v literatuře v různých významech

- **Staroruský jazyk** (*древнерусский я., русский литературный я. донациональной эпохи, давньоукраїнська м. atd.*)
  - Mluvený i písemný jazyk?
  - Všechny písemné variety používané na Rusi?
  - Jazyk původní tvorby ve všech písemných varietách na Rusi
  - Písemný jazyk XI-XIV. st. nebo XI-XVI. st.?
  - Kromě nebo včetně variet z „ukrajinských a běloruských“ území?
  - Církevní slovanština ruské redakce?
- **Staroběloruský jazyk** (*старабеларуская м., староукраїнська м., западнорусский (письменный) язык, Lingua Ruthenica, Litauische Kanzleisprache*)
  - Všechny písemné variety používané v 14.-17/18.st. na území dnešního Běloruska?
  - Nadřazený pojem staroukrajínštině nebo ekvivalentní se staroukrajínštinou?
  - Včetně místní redakce církevní slovanštiny?
  - Včetně mluveného jazyka?
  - Východoslovanský písemný idiom vycházející z administrativní variety používaný v Polsku, Litvě a Moldávii ve 14.-17/18.st.?

Bibliografie

- Brozović D., 2004, O dijalektologiji kao jezikoslovnoj disciplini. *Suvremena lingvistika*, 57-58, 1-2, s. 1-12.
- Durnovo, N. N. *Izbrannyye raboty po istorii russkogo jazyka*. Moskva 2000.
- Felder F., 2016, *Einführung in die Varietätenlinguistik*. Darmstadt: WBG.
- Chaburgajev, G. A., Drevnerusskij jazyk. In: Moldovan, A. M. et al. *Slavjanskije jazyki*. Moskva 2005, 418-438.
- Jefimov, A. I. *Istorija russkogo literaturnogo jazyka*. Moskva 1955.
- Kamčatnov, A. M. *Istorija russkogo literaturnogo jazyka. XI - pervaja polovina XIX veka*. Moskva 2015.
- Karpenko, Jurij. Koly i jak vynykla ukrajins'ka mova. *Movoznavstvo: Tezy ta povidomlennja III. Mižnarodnoho konbresu ukrainistiv. Charkiv 1996*, 75-81.
- Karlík, E., Nekula, M., Pleskalová, J. (ed.) *Nový encyklopedický slovník češtiny online*. Brno 2012–2018
- Kryš'ko, V. B., ed. *Istoričeskaja grammatika russkogo jazyka: ènciklopedičeskij slovar'*. Moskva 2020.
- Levancevič, L. V. *Historyja belaruskaj litaraturnaj movy*. Brest 2014
- Meščerskij, N. A. *Istorija russkogo literaturnogo jazyka*. Leningrad 1981.
- Moser, Michael (2023). Grundzüge einer Geschichte der ukrainischen Sprache. In: Deutschmann, Peter/Moser, Michael/Woldan, Alois (Hgg.): *Die Ukraine – vom Rand ins Zentrum*. Berlin: Frank und Timme, 53–76.
- Nebeská I., 1999, *Jazyk. Norma. Spisovnost*. Praha: Karolinum.
- Nimčuk, V. V. *Mova. Istorija ukrajins'koji kul'tury. tom 1*. Kyjiv 2001.

Bibliografie

- Ohijenko, I. *Istorija ukrajins'koji literaturnoji movy*. Kyjiv 2004
- Pavlenko, L. P.: *Istoryčna bramatyka ukrajins'koji movy*. Luc'k 2010.
- Picchio, R., Goldblatt, H. (ed.) *Aspects of the Slavic Language Question. Volume II. East Slavic*. New Haven 1984.
- Picchio, R., Guidelines for a Comparative Study of the Language Question among the Slavs, In: R. Picchio, H. Goldblatt (Ed.): *Aspects of the Slavic Language Question*. New Haven 1984, 1-44
- Remnjova, M. L. *Puti razvitija russkogo literaturnogo jazyka XI-XVII vv*. Moskva 2003.
- Rusanivs'kyj, V. *Istorija ukrajins'koji literaturnoji movy*. Kyjiv 2001.
- Shevelyov, G. Y. *Die ukrainische Schriftsprache 1798-1965*. Wiesbaden 1966.
- Sprachgeschichte. 2. Teilband : Ein Handbuch Zur Geschichte der Deutschen Sprache und Ihrer Erforschung, edited by Werner Besch, et al., De Gruyter, 2000.
- Šakun, L. M. *Historyja belaruskaj litaraturnaj movy*. Minsk 1963
- Trunte, N. H., *Slavenskij jazyk. Ein praktisches Lehrbuch des Kirchenslavischen in 30 Lektionen. Band 2 Mittel- und Neukirchenslavisch*. München 1998.
- Uspenskij, B. A. *Istorija russkogo literaturnogo jazyka (XI-XVII vv.)*. Moskva 1987¹, 2002².
- Uspenskij, B. A. *Kratkij očerk istorii russkogo literaturnogo jazyka (XI-XIX)*. Moskva 1994.
- Vinogradov, V. V. *Istorija russkogo literaturnogo jazyka*. Moskva 1978.
- Vinogradov, V. V. *Očerki po istorii russkogo literaturnogo jazyka XVII–XIX vv*. Moskva 1934¹, 1981³.
- Žovtobrjuch, M. A. et al. *Istoryčna bramatyka ukrajins'koji movy*. Kyjiv 1980.

БЛАГОДАРЖ О ЛЮБОСЛЪШАНИИ!

Спасибо за внимание!

Дякую за увагу!

Дзякуй за ўвагу!

Дякую за позорность!